

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ В ПРАКТИЦІ УПРАВЛІННЯ

УДК 332.8:338.49

I. В. ЗАПАТРИНА,
доктор економічних наук,
провідний науковий співробітник
ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”,
Т. Б. ЛЕБЕДА,
кандидат економічних наук,
провідний науковий співробітник
ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”
(Київ)

ТАРИФНА ПОЛІТИКА ЯК КРИТИЧНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОЇ СФЕРИ

Проаналізовано особливості тарифоутворення в секторі ЖКГ України. Визначено основні проблеми і ризики тарифної політики у контексті забезпечення реформування та розвитку ЖКГ на сучасних засадах та сформульовано пропозиції щодо її вдосконалення.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, комунальні послуги, тарифна політика, реформування.

I. V. ZAPATRINA,
Doctor of Econ. Sci.,
Leading Scientific Worker
of the Institute for Economics and Forecasting, Ukrainian National Academy of Sciences,
T. B. LEBEDA,
Cand. of Econ. Sci.,
Leading Scientific Worker
of the Institute for Economics and Forecasting, Ukrainian National Academy of Sciences
(Kyiv)

TARIFF POLICY AS A CRITICAL FACTOR OF THE DEVELOPMENT OF THE HOUSING AND COMMUNAL SECTOR

Some peculiarities of the tariff formation in the housing and communal sector (HCS) of Ukraine are analyzed. The main problems and the risks of a tariff policy in the context of ensuring the reformation and the development of HCS on the modern principles are determined. Some propositions aimed at the improvement of the policy are formulated.

Keywords: housing and communal sector, communal services, tariff policy, reformation.

Житлово-комунальне господарство є складною сферою, до функцій якої належать забезпечення громадян житлом, модернізація та обслуговування житлового фонду, благоустрій територій, організація тепло-, водопостачання, водовідведення, поводження з побутовими відходами тощо. На відміну від інших галузей національної економіки, сфера ЖКГ майже не зазнала реформування й до цього часу базується на популізмі влади та “радянських уявленнях” суспільства про те, що держава зобов’язана забезпечити людину безкоштовним житлом, дешевими

та якісними житлово-комунальними послугами (ЖКП). З 2000 р., після набуття чинності попередньої редакції “Загальнодержавної програми реформування та розвитку житлово-комунального господарства”, у цій сфері здійснюються переважно косметичні заходи, розв’язання серйозних проблем відкладається “на майбутнє”, як наслідок – їх вартість постійно зростає.

Одним з найскладніших питань у сфері ЖКГ є тарифна політика, яка впливає не тільки на фінансово-економічний стан галузей, що належать до цієї сфери, але й на макроекономічну ситуацію в країні в цілому (неможливість залучити кошти міжнародних фінансових організацій для підтримання фінансової стабільності в державі, неефективне витрачання бюджетних ресурсів на оплату імпортованих енергоносіїв, насамперед – природного газу, посилення боргової залежності нашої країни до критичного рівня, відсутність коштів для соціальних програм тощо). Саме внаслідок недосконалої тарифної політики спостерігається небезпечна динаміка постійного погіршення фінансово-економічного стану підприємств ЖКГ: за даними Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [1], на 1 лютого 2012 р. дебіторська заборгованість за послуги підприємств галузі ЖКГ комунальної форми власності становила 14,092 млрд. грн., кредиторська – 20,721 млрд. грн., що є порівняним з обсягом дефіциту державного бюджету (23,557 млрд. грн. за результатами 2011 р.). З огляду на зазначене, актуальними є дослідження проблемних питань тарифної політики у житлово-комунальній сфері та визначення шляхів і напрямів її вдосконалення.

Сьогодні неефективність тарифної політики у ЖКГ не ставиться під сумнів жодним суб’єктом відносин на ринках, які є складовими житлово-комунальної сфери. Про те, чого вона коштує суспільству, говорять дані таблиці 1.

Таблиця 1

Видатки державного бюджету, що направляються на пом’якшення наслідків неефективної тарифної політики у сфері ЖКГ (за фактом) *

(млрд. грн.)

Показники	Роки						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011 **	2012 ***
Субвенція на погашення заборгованості, що виникла через різницю в тарифах на теплову енергію та послуги з водопостачання і водовідведення	3,347 ****	Не планувалося	2 ***	2,396	0 (план – 2,400)	2,866	6,973
Компенсація НАК “Нафтогаз України” різниці між цінами закупівлі імпортованого природного газу та його реалізації суб’єктам господарювання на виробництво теплової енергії для населення		1,239 (46% плану)	7,383 (98% плану)	4,130 (255% плану)	3,423 (100% плану)	0 *****	0 *****

Закінчення таблиці 1

Субвенція на надання пільг та житлово-комунальних субсидій населенню	2,215	3,961 (80% плану)	3,616 (85% плану)	4,437	5,131	6,068 (93% плану)	7,388
Сума державних субвенцій на дотування тарифів на ЖКП	5,562	5,2	13,0	10,963	8,554	8,934	14,361
Доходи державного бюджету	133,5	165,9	231,7	209,7	240,6	314,6	368,397
Частка субвенцій на дотування тарифів на ЖКП у доходах державного бюджету (%)	4,166	3,13	5,6	5,23	3,56	2,83	3,9
Видатки Зведеного бюджету на охорону довкілля	1,636	2,240	2,764	2,538	2,872	3,890	

* Розраховано авторами на основі: Видатки Державного бюджету України за програмною класифікацією за відповідні роки, Бюджетні моніторинги за відповідні роки; Про підсумки роботи Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України у 2011 році та основні завдання на 2012 рік : Рішення Колегії від 01.03.2012 р.

** За оцінкою Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, за 2011 р. різниця в тарифах становила: на послуги водопостачання і водовідведення – 3,4 млрд. грн., теплопостачання – 5,792 млрд. грн., у сумі – 9,192 млрд. грн. Погашення різниці в тарифах здійснюється також за кошти місцевих бюджетів.

*** Плановані обсяги.

**** Погашення заборгованості минулих років.

***** Компенсація планувалася за рахунок дивідендів НАК “Нафтогаз України”.

Таким чином, обсяг субвенцій з державного бюджету на пом’якшення ситуації у сфері тарифоутворення в ЖКГ має сталу тенденцію до зростання. Так, за 2006–2012 рр. обсяг субвенцій на покриття різниці в тарифах на теплову енергію та послуги з водопостачання і водовідведення для населення зріс більш як у 2 рази, а на надання пільг та житлово-комунальних субсидій населенню – у 3,34 рази. Значним є обсяг компенсації різниці між ціною закупівлі імпортованого природного газу та ціною його реалізації підприємствам теплокомуненерго на виробництво тепла для населення (у 2011–2012 рр. ця субвенція державним бюджетом не планувалася – компенсація мала здійснюватися за рахунок дивідендів НАК “Нафтогаз України”). У цілому обсяг субвенцій на дотування тарифів на зазначені послуги для населення становить 3–5% від доходів державного бюджету та істотно перевищує інші важливі для суспільства видатки, наприклад, за статтею “Охорона навколишнього природного середовища”. Причиною цього, насамперед, є невідповідність між собівартістю і тарифами на ЖКП (табл. 2).

За даними таблиці 2, тарифи для населення (середні по країні) є істотно нижчими за собівартість відповідних послуг, а у випадку теплопостачання тариф навіть не відшкодовує вартості витраченого палива.

Крім того, на нашу думку, проблема компенсації різниці в тарифах між цінами закупівлі імпортованого природного газу та його реалізації суб’єктам господа-

рювання на виробництво теплової енергії, яка споживається населенням, існуватиме доти, доки тарифи на природний газ не визначатимуться на економічно обґрунтованому рівні для всіх категорій споживачів. У цьому аспекті хотілося б зауважити, що Національним планом дій на 2012 рік щодо запровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” у розділі IX “Реформа енергетики” передбачено перехід від чинного механізму диференціації цін на природний газ для окремих категорій споживачів до встановлення єдиних цін на природний газ у нафтогазовій галузі.

Таблиця 2

Забезпечення населення послугами централізованого тепло-, водопостачання та водовідведення (за результатами 2011 р.) *

Послуги	Середня собівартість (без ПДВ)	У тому числі вартість палива	Тариф для населення	Різниця в тарифах, що виникла за 2011 р. (млн. грн.)
Теплопостачання (грн./1 Гкал)	388,474	222,18	217,90	5792,7
Водопостачання (грн./м ³).....	3,04		2,28	3400
Водовідведення (грн./м ³).....	2,44		1,68	

* Про підсумки роботи Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України у 2011 році та основні завдання на 2012 рік.

Зауважимо, що в I півріччі 2012 р. ціна природного газу для підприємств теплокомуненерго становила 1710 грн. за 1 тис. м³, тоді як у II кварталі 2012 р. ціна імпортованого природного газу – 325 дол. (з урахуванням знижки 100 дол.), або приблизно 2600 грн. за 1 тис. м³ (до цієї ціни слід додати витрати на його транспортування та постачання). Для порівняння: за результатами 2011 р. ціна природного газу для бюджетних організацій дорівнювала 3239,7 грн. за 1 тис. м³, для промислових споживачів – 3380 грн. за 1 тис. м³, для населення – 482,03 грн. за 1 тис. м³ [2].

Отже, тарифна політика у сфері ЖКГ, яка проводиться державою в останні десятиріччя, дуже дорого коштує і державному бюджету, і суспільству в цілому. Крім того, сьогодні невирішеність проблем у цій галузі гальмує запровадження в Україні широкої програми енергозбереження та енергоефективності, перешкоджає співпраці нашої країни з МВФ та, відповідно, стримує залучення фінансових ресурсів із світових фінансових ринків. Водночас через надзвичайну соціальну чутливість до тарифів на ЖКП розв’язання наявних тут завдань все ще чекає свого часу. Уряд обіцяє населенню, що найближчим часом підвищення тарифів на ЖКП не відбудеться. А створена ще у 2011 р. Національна комісія, яка здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг, не висловлює свою позицію з цього приводу, оскільки становлення її діяльності тільки розпочалося та не набрало необхідних обертів.

Проте питання тарифної політики – одне з ключових у забезпеченні належного функціонування житлово-комунальної інфраструктури та її модернізації. В усьому світі сфера ЖКГ є привабливою для інвестицій, оскільки є “вічним бізнесом”, якого потребує суспільство. В Україні ж ця галузь лишається збитковою, надзвичайно ризикованою і, відповідно, не є цікавою для стратегічних інвесторів. Як наслідок, технічні, екологічні та енергоефективні характеристики комунальної інфраструктури погіршуються загрозливими темпами.

Головними причинами цього є відсутність чітких і зрозумілих правил для всіх суб'єктів ринку ЖКГ, штучно сформований диспаритет цін на паливно-енергетичні ресурси та житлово-комунальні послуги, відсутність ефективної системи державної підтримки розвитку галузі.

Законодавство, що регулює діяльність у житлово-комунальній сфері, містить цілий ряд системних проблем, через які суб'єкти ринку не можуть зрозуміти, на яких засадах і за якими правилами працює ця сфера.

1. У чинному законодавстві однозначно не сформульовано, якими товарами (послугами) оперують ринки ЖКГ: такий товар, як “холодна вода”, відсутній, а економічний зміст більшості комунальних послуг не розкрито в законах (їх назви зустрічаються тільки в нормативно-правових актах низького рівня і, як правило, без визначення сутності послуги, що надається). Отже, суб'єктам ринку не зрозуміло: яким чином надається та чи інша послуга, які права та обов'язки її виконавця, хто наділений повноваженнями регулювати ціни (тарифи) на неї. Так, постановою Кабінету Міністрів України “Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги” від 01.06.2011 № 869 встановлено тариф на централізоване опалення і постачання гарячої води. При цьому послугу “централізоване опалення” законом не визначено, “гаряча вода” не є товаром, законодавством не передбачено встановлення цін (тарифів) на ці послуги. Крім того, відповідно до Закону України “Про державне регулювання у сфері комунальних послуг”, у 2011 р. створено Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг щодо “транспортування теплової енергії”, “виробництва теплової енергії”, “централізованого постачання теплової енергії” та “централізованого водопостачання та водовідведення”. Водночас, відповідно до Закону України “Про житлово-комунальні послуги”, до комунальних послуг належать: централізоване постачання холодної та гарячої води, водовідведення, газо- та електропостачання, централізоване опалення, вивезення побутових відходів тощо, які не корелюють одне з одним. І таких прикладів безліч.

2. У сфері ЖКГ існують малозрозумілі, штучно створені суб'єкти, такі як “балансоутримувач”, “виробник послуг” тощо. Повноваження органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та національних комісій, що здійснюють державне регулювання у відповідних сферах, не визначені чітко та не узгоджені між собою.

3. Внутрішньобудинкові мережі (телопостачання, гарячого водопостачання, водопостачання та водовідведення) перебувають у спільній власності жителів квартир. Усі вони лишилися на балансі ЖЕО (без правових підстав), а плату за їх обслуговування та ремонт включено до квартирної плати. При цьому тепло- та водопостачальні компанії надають комунальні послуги до окремих квартир внутрішньобудинковими мережами, доступу до яких вони не мають, через що несуть істотні втрати, які не враховуються тарифом. Не визначено, яким чином слід нараховувати та отримувати плату за ЖКП, які використовуються для загальних потреб мешканців багатопверхового будинку.

4. Незважаючи на те, що централізоване тепло-, водопостачання та водовідведення є природною монополією та законодавством для них запроваджено ті самі принципи державного регулювання, що й для ринків природного газу та електроенергії, модель організації ринків сфери ЖКГ кардинально відрізняється від тієї,

що застосовується на ринках природного газу та електроенергії. Усе це ускладнює діяльність суб'єктів ринку в даній сфері та дезорієнтує споживачів відповідних послуг.

Отже, вирішенню проблем тарифного регулювання у житлово-комунальній сфері має передувати суттєве вдосконалення законодавства. Водночас, навіть якщо ми побудуємо чітку та зрозумілу модель діяльності на ринках сфери ЖКГ, необхідно також передбачити запровадження інституційних та фінансових механізмів її реалізації. Крім того, через особливості організації житлово-комунальної сфери в Україні та низький рівень життя населення варто зазначити, що, враховуючи міжнародний досвід, не можна сподіватися на реформування ЖКГ та модернізацію житлово-комунальної інфраструктури виключно за рахунок тарифів без залучення державної підтримки.

Зупинимось на тих питаннях, на які насамперед слід звернути увагу в процесі вдосконалення тарифної політики.

1. Через відсутність законодавчого визначення змісту ЖКП і стандартів їх надання не встановлено ступінь економічної обґрунтованості відповідних тарифів. З огляду на це, розв'язати існуючі проблеми у сфері тарифоутворення в ЖКГ можна тільки після перегляду чинної моделі організації його ринків та її законодавчого врегулювання, коли і виробникам (виконавцям) товарів (послуг), і споживачам стане зрозуміло, що включає до себе та чи інша послуга, якими мають бути стандарти її надання та як їх виміряти.

2. Нині за рахунок занижених тарифів субсидуються всі верстви населення – і соціально незахищені, і ті, хто може сплачувати за ЖКП за економічно обґрунтованими цінами. При цьому, як не парадоксально, чим більше людина споживає тепло- та електроенергії, холодної та гарячої води, тим більший обсяг допомоги вона отримує від держави. На нашу думку, нужденні верстви населення слід підтримувати адресно та в рамках системи житлових субсидій. Необхідно поступово виключити підтримку населення та суб'єктів господарювання шляхом зниження тарифів на товари (послуги), оскільки така система не спонукає до встановлення приладів обліку, робить недоцільними заходи з енерго- та ресурсозбереження.

3. Населення України не звикло до ощадливого використання енергетичних та інших ресурсів, як наслідок – низькі ціни, відсутність приладів обліку, недосконала система соціальної підтримки малозабезпечених. Подальше штучне стримування зростання тарифів на ЖКП є хибним шляхом і тільки загострюватиме існуючі в країні проблеми.

4. За умов низьких цін (тарифів) на ЖКП будь-які програми підвищення енергоефективності стають довгоокупними (в економічно розвинутих країнах їх окупність становить 3–7 років, у нашій – 20–25 років).

5. Диспаритет цін у житлово-комунальній сфері, який штучно підтримується державою, провокує розроблення та реалізацію неефективних для країни стратегій розвитку бізнесу в цій сфері, організації систем теплозабезпечення, розвитку житлового будівництва та ін., що негативно позначається на макроекономічних показниках.

6. Існуюча система державної підтримки підприємств ЖКГ (дотування вартості природного газу, відшкодування різниці в тарифах, “точкові вливання” в окремі підприємства галузі, списання боргів) є антистимулюючою, вона створює

сприятливі умови тільки для тих, кого цілком влаштовує ситуація, що склалася. До цього часу в Україні в цілому та у ЖКГ зокрема не визначено пріоритети, критерії та механізми надання бюджетної підтримки у довгостроковій перспективі, що призводить до неефективного використання державних коштів.

7. Податкова політика має переважно фіскальний характер і не містить реальних стимулів для підприємств, що вкладають кошти у модернізацію.

8. Неефективна тарифна політика та відсутність механізмів фінансової участі держави (муніципалітетів) у проектах державно-приватного партнерства лишаються основними перешкодами залучення приватного бізнесу до модернізації систем життєзабезпечення.

Отже, можна зробити висновок, що питання тарифної політики та вдосконалення державної підтримки у сфері ЖКГ без перебільшення є критичними на сучасному етапі розвитку України та крім ЖКГ зачіпають багато суміжних сфер. На наше переконання, проблеми з тарифоутворенням на ЖКП неможливо розв'язати тільки косметичними змінами до чинного законодавства та поступовим підвищенням тарифів на відповідні товари (послуги). Необхідно провести комплексні системні перетворення, зокрема, розробити та використати нові підходи до організації ринків житлово-комунальної сфери, у тому числі до формування тарифів.

Зауважимо, що підходи до формування тарифів на ЖКП залежать від того, чи належить та чи інша послуга до сфери природних монополій, чи вона надається на конкурентному ринку. В останньому випадку надлишкове регулювання тільки перешкоджає розвитку ринкових відносин і не йде на користь споживачеві у питаннях оптимізації якості та вартості послуг, які він отримує. У випадку ринку природної монополії слід використовувати засоби та механізми державного регулювання тарифів, що зазвичай застосовуються для таких ринків.

В ідеалі структурований тариф на товар (послугу), що належить до сфери природної монополії, повинен:

- у повному обсягу покривати поточні витрати суб'єкта природної монополії, якщо вони є обґрунтованими;
- включати витрати на заміну устаткування (модернізацію) і повернення інвестицій;
- стимулювати суб'єкта природної монополії та споживачів зменшувати витрати та заощаджувати енергію;
- бути прозорим і зрозумілим: чітко показувати клієнтам, за що вони несуть відповідальність і як можуть впливати на кінцеву вартість послуг сплачуваними рахунками;
- захищати споживача від необґрунтовано високих цін.

Найчастіше важко забезпечити відповідність одночасно всім цим критеріям. Тому розробка тарифної політики повинна ґрунтуватися на пріоритетності різних політичних цілей і відображати загальну політику Уряду у сфері ЖКГ.

На нашу думку, розглядаючи питання підвищення тарифів на ЖКП та реакцію на нього споживача, і насамперед населення, слід урахувати такі моменти. По-перше, споживач чекає від держави забезпечення надійних та якісних ЖКП, а вже, по-друге, — їх прийнятної вартості. Він навряд чи погодиться на зменшення вартості за рахунок погіршення якості послуги і послаблення надійності її надання. Безумовно, вартість ЖКП повинна влаштовувати спожи-

вачів за рахунок як прийнятної для них ціни, так і надання державної підтримки малозабезпеченим.

Отже, пропонуємо такі першочергові кроки з удосконалення тарифної політики у сфері ЖКГ.

1. Розробити концептуальну модель організації ринків у житлово-комунальній сфері на основі принципів та підходів, запроваджених на ринках електроенергії та природного газу.

2. Схвалити єдиний кодифікований акт з робочою назвою “Житлово-комунальний кодекс”, який би комплексно регулював питання функціонування ринків житлово-комунальної сфери (мета – забезпечити єдину уніфіковану термінологію щодо товарів, видів діяльності, послуг і суб’єктів ринку; узгодити їх права та обов’язки; уточнити повноваження органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та національних комісій, які здійснюють державне регулювання в цій сфері; вилучити із законодавчих документів конфліктуючі та неузгоджені положення; запровадити єдині підходи до стимулювання енергозбереження, принципи встановлення цін (тарифів), засоби та критерії застосування державної підтримки тощо). Привести нормативно-правову базу нижчого рівня у відповідність з ухваленим кодексом (до моменту набрання ним чинності), провести роз’яснювальну роботу із суб’єктами ринку та населенням.

Перегляду та кодифікації підлягатимуть Закони України “Про державне регулювання у сфері комунальних послуг”, “Про житлово-комунальні послуги” (потребує ухвалення в новій редакції), “Про місцеве самоврядування”, “Про теплопостачання” (потребує істотного перегляду, можливо, навіть ухвалення у новій редакції), “Про питну воду та питне водопостачання” (необхідно ухвалити в новій редакції під назвою “Про питну воду, централізоване водопостачання та водовідведення” або прийняти новий закон “Про централізоване водопостачання та водовідведення”).

На нашу думку, при розробці єдиного нормативного акту, що регулюватиме діяльність у житлово-комунальній сфері, необхідно вирішити такі питання:

– забезпечити єдину уніфіковану термінологію щодо товарів (послуг), які виробляються (надаються) суб’єктами господарювання на ринках централізованого тепло-, водопостачання та водовідведення, у сфері обслуговування житла та поводження з побутовими відходами;

– запровадити нову класифікацію ЖКП за їх функціональним призначенням, обмежившись централізованим транспортуванням та постачанням теплової енергії, централізованим водопостачанням та водовідведенням. Одночасно переглянути перелік послуг з обслуговування житла та управління житловим фондом;

– уточнити класифікацію ЖКП залежно від встановлення на них тарифів, зокрема, визначити, які послуги належать до другої та третьої груп * та якими є принципи встановлення тарифів по них, а також відповідно до яких критеріїв окремі послуги повинні включатися до другої чи третьої групи;

– переглянути повноваження органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та Національної комісії, яка здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг, щодо розроблення методик (порядків, методологій) формуван-

* Відповідно до Закону України від 24.06.2004 р. № 1875-IV “Про житлово-комунальні послуги”.

ня тарифів і встановлення (затвердження) тарифів на окремі види товарів (послуг), які виробляються (надаються) у сфері ЖКГ; розв’язати існуючі конфлікти між сферами повноважень цих суб’єктів;

– встановити єдині умови обов’язкового відшкодування різниці в тарифах тим органом, який затвердив економічно необґрунтований тариф (це положення у різних варіаціях міститься в Законах України “Про ціни і ціноутворення”, “Про державне регулювання у сфері комунальних послуг”, “Про житлово-комунальні послуги”, “Про теплопостачання”, “Про питну воду та питне водопостачання”), а також на законодавчому рівні детально прописати процедуру визнання тарифу економічно необґрунтованим і порядок компенсації різниці в тарифах органом, який затвердив економічно необґрунтований тариф. Відсутність зазначених процедур робить це положення декларативним, “мертвим”;

– об’єднати в одному законодавчому акті права та обов’язки суб’єктів господарювання та споживачів на різних ринках у сфері ЖКП;

– встановити єдиний підхід у сфері ЖКП до засобів та механізмів стимулювання енергозбереження. На сьогодні різними законами, що регулюють діяльність у цій сфері, встановлено різні підходи до такого стимулювання.

3. Визначитися з економічно обґрунтованими цінами на природний газ для всіх категорій споживачів з огляду на його собівартість та постачання до відповідних споживачів.

4. Розробити модель підтримки соціально незабезпечених верств населення та підприємств ЖКГ в умовах переходу до економічно обґрунтованих тарифів. Соціальна підтримка населення має бути адресною, фіксованою, простою в адмініструванні та мотивувати населення економити енергетичні та інші ресурси. Підприємства ЖКГ повинні підтримуватися за рахунок тієї частини коштів державного бюджету, що будуть зекономлені за рахунок переходу до реальних тарифів на природний газ, надаватися на визначений період (3–5 років) і виключно за умов реалізації відповідними підприємствами програм з енергоефективності.

5. Розробити нові методики розрахунку та порядок затвердження тарифів на ЖКП.

З цього приводу слід зауважити, що в Україні сьогодні використовується тарифна методологія “витрати плюс”, яка багатьма експертами вважається неефективною. Тому затвердженою Президентом України Програмою економічних реформ [3] передбачено запровадити стимулюючі методи тарифного регулювання, найбільш ефективними серед яких вважаються методи “граничних тарифів” і “довгострокових концесійних угод”. На нашу думку, перехід до стимулюючого тарифного регулювання повинен відбуватися тільки після реалізації чотирьох окреслених кроків.

Вести мову про застосування в Україні тієї чи іншої тарифної методології за умов, коли не розв’язано принципові питання термінологічного характеру та чітко не визначено повноваження органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг, ще зарано. Для того щоб встановлювати економічно обґрунтовані тарифи, необхідно дати відповідь на такі запитання: на які товари (послуги) ми їх встановлюємо; які з цих товарів (послуг) належать до природної

монополії, які – до суміжних ринків, а які – до конкурентних; які обов’язки у виконавця тієї чи іншої послуги (наприклад, чи може виконавець послуги з централізованого водопостачання, який надає її окремій квартирі, не брати на себе обслуговування внутрішньобудинкових мереж, як це передбачено чинним законодавством, тощо)?

На жаль, відповідей на ці та подібні запитання чинне законодавство не містить. За таких умов навіть “проста”, з точки зору деяких експертів, методологія формування тарифів “витрати плюс” не працює та не може працювати. Що казати про запровадження стимулюючого тарифного регулювання!

Нашу думку повністю підтверджує й світовий досвід. На ринках із слабо розвинутим регулюванням і низькою кваліфікацією регуляторів і суб’єктів ринку запровадження методології граничних тарифів й інших новітніх методологій є неефективним для ринку в цілому. Цей досвід доводить, що при виборі того чи іншого способу (методу) тарифного регулювання, насамперед, слід оцінити трудомісткість його запровадження з точки зору можливостей суб’єктів ринку, а також потенціальні зміни в їх поведінці, викликані його використанням. Складність інструментів регулювання повинна відповідати рівню розвитку інституціонального середовища, а також кваліфікації та знанням суб’єктів ринку.

Водночас, на наш погляд, доцільно передбачати введення нових технологічно складних методологій формування тарифів для компаній, які здійснюють проекти модернізації в рамках реалізації концесійних угод або з використанням інших механізмів державно-приватного партнерства. По-перше, в цьому випадку держава має справу з кваліфікованим суб’єктом ринку; по-друге, такий тариф формується виходячи з необхідності реалізувати програму модернізації, закріплену концесійним договором; по-третє, подібний підхід дозволяє проаналізувати використання новітніх тарифних методологій, а вже потім рекомендувати їх для країни в цілому.

6. Розробити та запровадити План переходу до економічно обґрунтованих тарифів у сфері ЖКГ та критерії (показники), досягнувши яких можна переходити до наступного етапу. При цьому економічно обґрунтовані тарифи повинні будуватися на відповідних нормативах витрачання трудових, матеріальних, енергетичних ресурсів і включати інвестиційну складову.

Зважаючи на високу соціальну гостроту цього питання, пропонуємо відпрацювати дану модель на пілотному проекті в одній з областей України, провести широке громадське обговорення отриманих результатів і вже потім забезпечити її запровадження у країні в цілому.

Список використаної літератури

1. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua>.
2. Інформаційна довідка про основні показники розвитку галузей паливно-енергетичного комплексу України за грудень та 2011 рік. – Міністерство енергетики та вугільної промисловості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mre.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/publish/article?art_id=216923&cat_id=35081.
3. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава : Програма економічних реформ на 2010–2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.

References

1. Ministerstvo regionalnogo rozvytku, budivnytstva ta zhytlovo-komunalnogo gospodarstva Ukrainy [Ministry of Regional Development, Building, and Housing and Communal Sector of Ukraine], available at: <http://www.minregion.gov.ua> [in Ukrainian].
2. Informatsiina dovidka pro osnovni pokaznyky rozvytku galuzei palyvno-energetychnogo kompleksu Ukrainy za gruden ta 2011 rik [Informational report on main indicators of the development of branches of Ukraine's fuel-power complex for December and 2011]. *Ministerstvo energetyky ta vugilnoi promyslovosti Ukrainy* [Ministry of Power Engineering and Coal Industry of Ukraine], available at: http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/publish/article?art_id=216923&cat_id=35081 [in Ukrainian].
3. Zamozhne suspilstvo, konkurentnospromozhna ekonomika, efektyvna derzhava [Wealthy society, competitive economy, efficient state]. *Programa ekonomichnykh reform na 2010–2014 roky* [Program of economic reforms in 2010–2014], available at: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20 серпня 2012 р.
